

25.YILINDA GÜMRÜK BİRLİĞİ

Global İlişkiler Forumu

1987 yılında üyelik müracaatında bulunan Türkiye, iki yıl sonra bunun henüz mümkün olamayacağı cevabını alınca o zamanki adıyla Avrupa Topluluğu ile ortaklık ilişkisini yine üyelik yolunda ilerlemek üzere Gümrük Birliği aşamasına taşımıştır. Bunun üzerinden yirmi beş yıl geçmiştir. Gümrük Birliği, Türkiye için hiçbir zaman nihai bir hedef olmamıştır.¹ Gümrük Birliği ile birlikte, halen içinde bulunduğumuz ama süresi belli olmayan ortaklık ilişkisinin “son dönemine” geçilmiştir.

Topluluk ile yapılan teknik ve siyasi görüşmelerin sonucunda 1 Ocak 1996’da yürürlüğe girecek Gümrük Birliği’nin çerçevesi ve koşulları belirlenmiş ve Ortaklık Konseyi’nin 6 Mart 1995 tarihli toplantısında kabul edilmiştir. Ortaklık Konseyi’nin bu kararı Türk kamuoyunda sıklıkla “Gümrük Birliği Anlaşması” olarak nitelendirilmektedir. Bu ifade hukuksal açıdan doğru değildir, çünkü Ortaklık Konseyi’nin 1/95 sayılı Kararı yeni bir hukuksal durum ortaya koymamıştır. Bu belge Ortaklık Konseyi’nin Ankara Anlaşması ve Katma Protokol’den aldığı yetki ile kabul ettiği Gümrük Birliği’nin işleyişine ilişkin bir prosedür kararıdır.²

Türkiye-AB Gümrük Birliği, klasik bir gümrük birliği tanımını aşarak³ AB’nin 1992 yılında uygulamaya koyduğu Tek Pazar uygulamaları çerçevesinde Ortak Ticaret Politikası ve Ortak Rekabet Politikasının temel unsurlarına uyumu da kapsamıştır. Türkiye, 1987’deki tam üyelik başvurusu doğrultusunda Gümrük Birliği’ni tam üyelik yolunda önemli bir aşama olarak gördüğü ve üyeliğin çok da uzak olmayan bir gelecekte gerçekleşeceği beklentisiyle bu yükümlülükleri üstlenmekte bir sakınca görmemiştir.

Gümrük Birliği’nin başlangıcında Türkiye üzerine yapması muhtemel etkiler iş, akademik ve siyasi çevrelerinde uzun süre tartışılmıştır. Eleştiriler genel olarak Türk imalat sanayiinin AB ülkelerinden gelen sanayi ürünleri ile rekabet edemeyeceği, AB ortak ticaret ve rekabet politikalarına uyumdan kaynaklanan dezavantajlar yaşanacağı, zira tam üye olmadan Gümrük Birliği’ni gerçekleştiren Türkiye’nin bu politikaların

¹ Nitekim Roma Antlaşması gibi çerçeve nitelikli olan Ankara Anlaşması Ortaklık ilişkisinin önce gümrük birliği gibi ekonomik alanda geliştirilmesini (geçiş dönemi), sonra gümrük birliğine dayalı son döneme geçileceğini hükme bağlamıştır.

² Prof. Dr. Haluk Günoğur, “Gümrük Birliği Paketi”, Türkiye-Avrupa Topluluğu Derneği Aylık Bülteni, Şubat-Mart 1995, Sayı:8

³ Tarafların birbirlerine uyguladıkları gümrük vergileri ve eş etkili vergileri kaldırmaları ve üçüncü ülkeler kaynaklı ürünlere ortak bir gümrük tarifesi (OGT) uygulamaları.

oluşturulmasında karar alma sürecine katılamayacağı için kendi çıkarlarını gözetemeyeceği düşünceleri üzerinde yoğunlaşmıştır.

Gümrük Birliği'ne daha olumlu bakan yaklaşımlarda ise, kısa dönemde mevcut gümrük vergileri ve eş etkili vergilerin sıfırlanmasından kaynaklanacak AB ülkeleri lehine bir ithalat artışı olabileceği, ancak uzun dönemde Gümrük Birliği'nin dinamik etkilerinin devreye girmesiyle (dış rekabet artışı, ölçek ekonomileri, artan doğrudan yabancı yatırımlar ile döviz rezervlerinin artması, teşviklerin ve sanayileşme hızının artışı) Türkiye'nin olumlu yönde etkileneceği değerlendirilmiştir.

Çeyrek asırlık dönemdeki gelişmelere baktığımızda her iki yaklaşımın da doğru çıkan yönleri olduğu görülmektedir. Gümrük Birliği'nin 1995 yılının sonunda yapılan son tarife indirimleri ve Toplu Konut Fonu indirimi ile tamamlanmasının ardından, ilk yıllarda beklendiği gibi sanayi malları ithalatında AB lehine bir artış yaşanmış, Gümrük Birliği öncesinde toplam ithalat içindeki payı ortalama %50 olan AB kaynaklı ithalat %55-56 civarına çıkmıştır. Türkiye'nin AB ülkelere ihracatının nisbi payında ise önemli bir değişim kaydedilmemiştir. Bunun başlıca sebebi AB'nin Türk sanayi ürünlerine uyguladığı gümrük vergilerini, belirli ürünler hariç, zaten 1971 yılından itibaren kaldırmış olmasıdır.

Gümrük Birliği uzun dönemde taraflar arasındaki ticaret hacmini ve değerini önemli ölçüde arttırmış, son yirmi yıl içinde Türkiye-AB ikili ticaretinin değeri dört kat artmıştır.⁴ AB Komisyonu, Dünya Bankası'nın 2014 yılındaki Gümrük Birliği Değerlendirmesini tamamlayıcı nitelikte bir çalışmayı 2016 yılında gerçekleştirmiştir. Bu çalışmaya göre Gümrük Birliği kapsamındaki malların ticareti (sanayi malları ve işlenmiş tarım ürünleri) kapsam dışındaki malların ticaretine göre önemli ölçüde artmıştır. Nitekim 1995-2005 yılları arasında Gümrük Birliği'nden daha çok etkilenen taraf olarak Türkiye'nin AB'ye olan ihracatında Gümrük Birliği kapsamındaki imalat sanayi ürünlerinin ihracatının değeri dört kat artarken kapsam dışında kalan tarım ürünlerinde iki katına yakın bir artış olmuştur.⁵ Ticaret hacminde ve değerindeki bu artışlara rağmen AB'nin Türkiye'nin ticaretindeki payı yıllar içinde azalma eğilimine girmiştir.⁶ 1996'dan bugüne kadar olan dış ticaret istatistikleri incelendiğinde Türkiye'nin AB ülkelere olan ihracatında, ekonomik kriz yılları hariç, nisbi olarak önemli bir değişim olmadığı, ithalatında ise AB ülkelerinin payının ilk yılların aksine giderek azaldığı görülmektedir. Örneğin; 1996 yılında AB ülkelerinden yapılan ithalatın toplam ithalat içindeki payı %55,8 iken 2008'den sonra azalma eğilimine girmiş, 2019 yılında %36,3'e gerilemiştir. (Kaynak: Ticaret Bakanlığı) AB ülkelerinin 2019 rakamlarına göre ihracatımızdaki payı ise %49 oranında gerçekleşmiştir.

⁴ "Reinvigorating EU-Turkey Bilateral Trade: Upgrading the Customs Union", European Parliamentary Research Service, Mart 2017.

⁵ TÜİK verilerine göre 1995 yılında Türkiye'nin AB ülkelere tarım ürünleri ihracatı 1,067,452 milyon \$ iken 2005 yılında 1,957,577 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. AB ülkelere İmalat sanayi ürünleri ihracatı 1995'te 10,810,022 milyon\$ iken 2005'te 38,744,363 milyon \$'a yükselmiştir.

⁶ "Reinvigorating EU-Turkey Bilateral Trade: Upgrading the Customs Union", 2017

AB ile olan ticaretimizde ortaya çıkan bu eğilimleri Türkiye ve AB içinde ve dünyada ortaya çıkan ekonomik ve siyasi gelişmelerden izole etmek oldukça güçtür. Özellikle ülkemizde yaşanan ekonomik krizlerin, AB ile ilişkilerimizdeki önemli gelişmelerin AB ve üçüncü ülkelerle olan ticaretimizi nasıl etkilediği istatistik verilerle kanıtlanmaktadır.

Bu gelişmeleri ve etkilerini kısaca şöyle özetleyebiliriz:

1. 1996-1999 Dönemi:

AB ile ilişkilerimizin tamamen Gümrük Birliği çerçevesinde yürütüldüğü bu dönemde Türkiye, Gümrük Birliği'nin düzgün işleyişi amacıyla ortak ticaret politikasına uyum sağlamak üzere ilgili mevzuatını uyumlaştırma çalışmalarına başlamıştır. Bu çerçevede;

- Gümrük kanunu ve yönetmeliğinin AB gümrük kodu ve yönetmeliği ile uyumlu hale getirilmiş, bu sayede gümrük işlemleri basitleştirilmiş, AB'nin uyguladığı ekonomik etkili gümrük rejimlerine⁷ uyum sağlanmıştır. Diğer taraftan, bu mevzuat ve uygulamaları yürürlüğe koyabilecek teknik ve idari altyapı düzenlemeleri gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, Türk gümrük idaresinin Dünya Bankası'nın mali ve teknik desteği ile modernizasyonuna başlanmış, AB Komisyonu ve üye ülkelerin ilgili bakanlıkları ve gümrük idareleriyle çok yakın iş birliği başlamıştır. Böylece Türkiye, Gümrük Birliği gümrük bölgesi içinde mal ticaretinin aksamadan ve kolayca gerçekleşmesi için üyesi olduğu Dünya Ticaret Örgütü'nün normlarına da uygun şekilde modern ve daha etkin bir mevzuat, idari ve teknik altyapısına kavuşmuştur.

- Gümrük Birliği Kararı'nın 12.maddesi uyarınca AB'nin ticaret politikasına ve araçlarına uyum sağlanmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda; ithalat ve ihracata ilişkin ortak kurallar, kota yönetimi, dumpingli ve sübvansiyonlu ithalata karşı koruma, tekstil ithalatına ilişkin otonom düzenlemeler AB mevzuatıyla uyumlu hale getirilmiştir. Öte yandan, sanayi ürünleri ticaretindeki teknik engellerin kaldırılması amacıyla teknik mevzuat alanında çok önemli adımlar atılmıştır.

- Gümrük Birliği Kararı'nın 16.maddesi uyarınca Türkiye, AB'nin tercihli rejimlerini üstlenme yükümlülüğü doğrultusunda üçüncü ülkelerle Serbest Ticaret Anlaşmaları müzakerelerine başlamıştır. Bu dönemde Türkiye'nin Gümrük Birliği öncesinde üçüncü ülkelere uyguladığı gümrük tarifelerinin AB'nin daha düşük olan ortak gümrük tarifesi (OGT) düzeyine indirilmesi üçüncü ülkelerle ticaretin artmasına, böylece daha ucuza hammadde ve ara malı bulma imkanına kavuşan Türk imalat sanayinin gelişmesine yardımcı olmuştur.

⁷ Ekonomik etkili gümrük rejimleri şunlardır: Dahilde işleme rejimi, hariçte işleme rejimi, antrepo rejimi, gümrük kontrolü altında işleme rejimi, geçici ithalat rejimi.

- Gümrük Birliği öncesinde başlatılmış olan rekabet politikası ve fikri mülkiyet hukukuna uyum kapsamında Rekabet Kurumu ve Türk Patent Enstitüsü kurulmuştur. Fikri mülkiyet alanında AB ile uyumlu pek çok hukuki düzenleme yapılmış, sınai mülkiyet hakları konusunda da AB mevzuatına ve DTÖ TRIPS Anlaşması normlarına uygun koruma sağlanması amacıyla patent, endüstriyel tasarımlar ve markaların korunmasına ilişkin düzenlemeler kabul edilmiştir.

2. 1999-2007 Dönemi:

Türkiye'nin AB'ye tam üye olmak üzere resmi adaylık statüsünü kazandığı 1999 Helsinki Zirvesi'nden üyelik müzakerelerine başladığı 3 Ekim 1995 tarihine kadar olan dönemde ilişkiler Gümrük Birliği çerçevesinden çıkarak AB müktesebatının diğer politika alanlarına da kaymıştır. Bu çerçevede, mevzuat uyum çalışmalarının takibi amacıyla Nisan 2000'de Ortaklık Komitesi altında 8 adet alt komite kurulmuş, AB Bakanlar Konseyi Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesi'ni 2001 yılında kabul etmiş, Türkiye de AB müktesebatına uyum amacıyla kendi yol haritası olan Ulusal Programı'nı aynı yıl hazırlayıp uygulamaya koymuştur.

Türkiye'nin siyasi kriterler alanında hızla reformlar gerçekleştirdiği bu dönemde AB ile ikili ticaret oldukça artmış, 2003-2004 yıllarında AB'ye olan ihracatımızın toplam ihracat içindeki oranı %58'e kadar çıkmıştır. Sadece 2001 yılında yaşanan "Bankacılık Krizi" nedeniyle artan döviz kuru, pahalılaştıran ithalattan dolayı AB'den yapılan ithalatta bu yıl ve ertesi yılda düşüş kaydedilmiştir.

Ayrıca AB Türkiye'deki en büyük yabancı yatırım kaynağı olmuştur. Dünya Bankası tarafından 2014 yılında hazırlanan rapora göre, Gümrük Birliği ile birlikte Türkiye'ye AB'den gelen doğrudan yabancı yatırımlarda önemli ölçüde artış olmuş, 2007 yılında 19,1 milyar \$ ile zirveye ulaşmıştır. Yabancı yatırımlardaki artış da imalat sanayiinin gelişmesine, dolayısıyla kalite artışına katkıda bulunmuştur. AB ile tam üye olmak üzere müzakere eden bir ülke statüsüne sahip olması, Türkiye'nin üçüncü ülkeler nezdindeki ekonomik ve ticari cazibesini arttırmıştır.

Bununla birlikte söz konusu dönemde Gümrük Birliği Kararı'nın yapısındaki eksiklikler nedeniyle uygulanmasında ortaya çıkan sorunlar artık kemikleşmeye başlamıştır. Bu sorunlardan en önemlileri şunlardır:

- Türkiye'nin tam üye olmadan Gümrük Birliği'ni gerçekleştirmesinden dolayı AB'nin ticaret politikasının belirlendiği danışma ve karar alma mekanizmalarında yer almamaktadır.
- Türkiye'nin Gümrük Birliği Kararı'nın 16.maddesine göre AB'nin ortak ticaret politikasını üstlenmesi yükümlülüğü çerçevesinde AB'nin üçüncü ülkelerle imzaladığı Serbest Ticaret Anlaşmalarına (STA) benzer anlaşmaları imzalaması gerekmektedir. Türkiye Gümrük Birliğinin başlangıcından beri üçüncü ülkelerle

bu anlaşmaları yapmakta güçlük çekmektedir.⁸ AB'nin üçüncü ülkelerle yaptığı tercihli ticaret anlaşmalarının sayısı 2000'li yıllarda iyice artmış, Türkiye'nin AB ile eşzamanlı olarak bu ülkelerle tercihli ticaret anlaşması yapamaması bu ülkelerden AB üzerinden ticaret sapması yoluyla Türkiye'ye gümrüksüz olarak ithalat yapılmasına sebep olmaktadır. Ayrıca bu durum Türkiye'nin AB pazarındaki tercihli payını erozyona uğratmıştır. Türkiye özellikle 2007 yılından bu yana AB'ye olan tercihli ihracat payını kaybetmiştir.⁹

- Gümrük Birliğinin işleyişinde Türkiye'nin karşılaştığı diğer sorunlu alan "karayolu taşımacılığı kotaları" ve "profesyonel sürücü vizeleri" olmuştur. Sorunun temelinde yatan neden Türkiye ile AB ülkeleri arasındaki yaklaşım farklılığıdır. Türkiye karayolu taşımacılığını "malların serbest dolaşımı" ilkesi kapsamında değerlendirirken AB bakımından karayolu taşımacılığı "hizmetler" kapsamında değerlendirmektedir. Bu nedenle, üye ülkeler kendi topraklarında mal taşıyan Türk plakalı araçlara sınırlama getirebilmekte bu da transit trafiğini aksatmakta, taşımacılık maliyetlerini de arttırarak ihracatımızın rekabet gücünü olumsuz yönde etkilemektedir.

3. 2008-2020 Dönemi:

Bu dönem hem AB, hem Türkiye için ekonomik ve siyasi krizlerin öne çıktığı bir zaman dilimidir. 2008 yılındaki küresel finans krizinin ardından AB ekonomilerinde yaşanan Euro krizi beraberinde tüketim daralmasını getirmiş ve AB ülkelerine yapılan ihracatın düşmesinde önemli bir etken olmuştur. Öyle ki, 2013 yılında AB ülkelerinin toplam ihracatımızdaki payı %36,1'e kadar düşmüştür. AB'de kaybedilen pazar payı Irak, BAE, İran, Çin, Mısır, Suudi Arabistan, Azerbaycan ve Libya'ya yapılan ihracatla karşılanmış, yani Türkiye'nin ihracatında Yakın ve Ortadoğu ülkelerine doğru bir pazar kayması gerçekleşmiştir. Şüphesiz bu durum Türkiye'nin Yakın ve Ortadoğu ülkeleriyle gerçekleştirmiş olduğu serbest ticaret anlaşmaları kadar bu ülkelerle artan siyasi ilişkilerinin de bir sonucudur.

Son yıllarda AB ekonomilerinin toparlanmasının da etkisiyle AB ülkelerinin ihracatımızdaki payı tekrar artmaya başlamış, 2019 yılında %48,5 olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, bu oran Gümrük Birliği'nin ilk yıllarında 15 ülkeden oluşan AB'ne gerçekleştirdiğimiz ihracat oranının hala gerisinde kalmaktadır. Bunda yukarıda açıklandığı gibi, AB'nin 1990'lardakinden çok daha fazla sayıda üçüncü ülkelerle STA imzalamış olması ve özellikle kendisiyle aktif rekabet eden ülkeler karşısında (örneğin, Şili, Fas) AB pazar payını kaybetmesinin de etkisi olduğu değerlendirilmektedir.

⁸ Türkiye bugüne kadar 38 STA imzalamış olup bunlardan Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleriyle akdedilmiş olan 11 STA bu ülkelerin AB üyelikleri nedeniyle feshedilmiştir. Halihazırda, 1 Ocak 2021'de yürürlüğe giren Türkiye-Birleşik Krallık STA ile birlikte 22 adet STA yürürlüktedir.

⁹ "AB-Türkiye Gümrük Birliği Değerlendirmesi", Dünya Bankası Grubu Raporu, 28 Mart 2014.

Yine son yıllarda AB'nin ithalatımızdaki payı giderek azalmış, üçüncü ülkelerden yapılan ithalatta ise artış gözlenmiştir. Bu gelişmenin başlıca sebepleri ise Euro karşısında Türk lirasının değer kaybının sürekli artması nedeniyle AB ithalatının pahalı hale gelmesi, Çin'in ucuz hammadde ve ara malı arzının daha çekici hale gelmesidir. Ayrıca, Rusya ve İran'dan gerçekleştirilen doğalgaz ithalatı bu ülkeleri Türkiye'nin ithalatında baş sıralara taşımıştır.

Türkiye'nin kendi içinde yaşadığı makroekonomik istikrarsızlıklar, AB üye ülkeleri ile yaşanan siyasi gerilimler ve diyalogun azalması, yargının etkinliği ve yatırım ortamı ile ilgili endişeler gibi nedenlerle yabancı yatırımların düşük düzeyde kalması da zincirleme olarak Gümrük Birliği'nden beklenen faydaların sınırlı kalmasına sebep olmuştur.

Bu dönemde Gümrük Birliği'nin güncellenmesi konusu tekrar gündeme gelmiştir. Gümrük Birliği'nin güncellenmesinden Türkiye'nin beklentileri, Gümrük Birliği'nin işleyişinde karşılaştığı yukarıda açıklanan kronik sorunlara çözüm bulunması ve en önemlisi AB'nin ABD ile müzakere etmekte olduğu Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'nın (TTIP) yürürlüğe girmesi halinde uğrayacağı zararın önlenmesidir.¹⁰ AB açısından Gümrük Birliği'nin güncellenmesinin çekici tarafı ise Gümrük Birliği'nin kapsamının tarım, hizmetler, kamu alımlarını içerecek şekilde genişletilmesi suretiyle Türkiye gibi önemli bir pazara serbestçe ulaşma imkanına sahip olmaktır.

TTIP müzakereleri, ABD'de 2017 yılında gerçekleşen yönetim değişikliği nedeniyle sonuçsuz kalmıştır. Türkiye'nin Avrupa Komisyonu ile Gümrük Birliği'nin güncellenmesine yönelik teknik görüşmeleri 2015 yılında tamamlanmış, etki analizleri gerçekleştirilmiş, mülteci krizinin çözümüne yönelik olarak AB ile varılan 18 Mart 2016 tarihli mutabakatta da AB ile Türkiye arasındaki Gümrük Birliği'nin güncellenmesi anlaşmaya varılan hususlardan biri olmuştur. Nitekim Aralık 2016'da AB Komisyonu Türkiye ile resmi müzakerelere başlamak üzere AB Bakanlar Konseyinden yetki talebinde bulunmuştur. Ancak, Konsey siyasi nedenlerle Komisyona bu yetkiyi henüz vermemiştir.

Değerlendirme:

Gümrük Birliği 25 yıl önce dünya ticaretindeki liberalizasyon hareketleri, Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik ve siyasi değişim ve AB'nin o dönemde içinde bulunduğu olumlu siyasi ortamda gerçekleşmiştir. Türkiye, AB'nin kendi içinde geçirdiği entegrasyon aşamalarından hareketle, AB ile Gümrük Birliği ile başlayan ekonomik entegrasyonun giderek diğer alanlara sıçrayarak ileride tam üyelikle sonuçlanacak bir siyasi entegrasyona kadar gidebileceği düşüncesiyle bu yola başlamıştır. Bu nedenle

¹⁰ Dünya Bankası Grubu Raporunun bulgularına göre eğer AB ABD ile bir STA imzalar Türkiye imzalamaz ise ticaret sapması nedeniyle Türkiye 160 milyon\$'a kadar bir refah kaybı yaşayacaktır. İhracat kaybindan en çok etkilenecek sektörün motorlu taşıtlar ve parçaları sektöründe olacağı değerlendirilmektedir. TTIP' e AB ile birlikte Türkiye'nin de dahil olması durumunda Türkiye 130 milyon \$ düzeyinde bir refah kazanımı elde edecektir. Türkiye'nin ihracatındaki en yüksek artışın tekstil ve hazır giyim sektöründe olacağı belirtilmektedir. (Dünya Bankası Raporu, s.27)

Türkiye için Gümrük Birliği bir amaç değil bir aşama olmuştur ve yaratabileceği olumsuz etkilere rağmen Türkiye II. Dünya Savaşı sonrasında yapmış olduğu tercih doğrultusunda hareket etmiştir.

Gümrük Birliği'nin bir günde değil uzun süreli gümrük indirimleri sonucu gerçekleşmesi teoride açıklanan "ticaret yaratılması", "ticaret sapması" etkilerinin çarpıcı olarak ortaya çıkmasını engellemiştir. Gümrük Birliği'nin esas dönüştürücü etkisi Türk sanayisinin karşılaştığı AB ve üçüncü kaynaklı rekabetteki artış ve AB mevzuatı ve standartlarına zaman içerisinde uyum sağlaması sonucu ortaya çıkmıştır. Artan rekabet ve yabancı yatırımların etkisiyle daha kaliteli, katma değeri yüksek üretime geçilmiş, ayrıca imalat sanayii gelişmiş ve çeşitlenmiştir. Türk tüketici de bu iyileşmelerden olumlu yönde etkilenmiş, tüketici hakları önem kazanmış ve ayrı bir kanunla düzenlenmiş, rekabet kurallara bağlanmıştır. Üstelik bunlar, Gümrük Birliği'nin ülkemizde yaratacağı rekabet ortamına yardımcı olmak üzere AB'nin taahhüt ettiği mali yardımın Yunanistan'ın engellemelerine rağmen sağlanmıştır. Gümrük Birliği, bu alandaki Türk bürokrasisinde de dönüşüm yaratmıştır. Gerçekten de Gümrük Birliği nedeniyle Avrupa Birliği tecrübesi edinen ve eğitim yardımı alan kamu kurum ve kuruluşları, 2000'li yıllarda diğer alanlarda başlayan mevzuat uyumu ve müzakere sürecinde model olmuşlar ve öncülük etmişlerdir.

Gümrük Birliği, şüphesiz kusursuz değildir. Daha önce açıklanan belli başlı sorunlar nedeniyle Türkiye için yaratabileceği olumlu etkiler sınırlı kalmıştır. Şu an bulunduğumuz noktada Gümrük Birliği'nin işleyişinde karşılaşılan sorunların çözüme kavuşması ve Gümrük Birliği'nin günün şartlarına uygun hale getirilmesi gerekmektedir.

Günümüz küresel ekonomisinin ve ticaret ortamının, Gümrük Birliği'nin başladığı 1990'lardaki halinden çok farklı olduğu açıktır. Artık dünya genelinde ortalama tarife oranları oldukça düşüktür ama ülkeler onun yerine tarife dışı önlemlere ve ticari korunma araçlarına ve yeni destek tiplerine başvurumaktadırlar. Son yıllarda AB'nin üçüncü ülkelerle imzaladığı STA'ların kapsamı Gümrük Birliği'nin kapsamından daha geniş hale gelmiştir. STA'lar artık hizmetler, kamu alımları, asgari çevre ve işgücü standartları ile ilgili daha derin entegrasyon alanlarını kapsamaya başlamıştır.¹¹ Ayrıca, 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile AB'nin ticari ilişkiler dâhil tüm dış ilişkilerinde insan haklarının gözetilmesi yasal olarak zorunlu bir unsur haline gelmiştir. Ülkemiz ile Gümrük Birliğinin güncellenmesinin insan hakları ile ilişkilendirilerek şimdilik askıya alınması bu değişiklikten de kaynaklanmaktadır.

Özetlediğimiz gelişmeler sonucunda ekonomik ve ticari ilişkileri siyasi ilişkilerden ayırmak artık imkânsız hale gelmiştir. Dolayısıyla, Gümrük Birliği'nin geleceği de AB ile olan siyasi ilişkilerimizin gidişatından etkileneceği açıktır.

¹¹ Dünya Bankası Raporu, s.3